

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ

ΛΟΙΜΩΞΗ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΟ ΚΟΡΩΝΟ-ΙΟ SARS-CoV-2

Οδηγίες για τη διαχείριση νεκρών σωμάτων και τη μεταφορά ανθρωπίνων σορών ή τέφρας θανόντων από COVID-19

Φεβρουάριος 2021

1. Εισαγωγή

Όλα τα νεκρά σώματα δυνητικά μπορεί να είναι μολυσματικά. Αν και τα περισσότερα παθογόνα δεν μεταδίδονται από νεκρά σώματα σε υγιή άτομα, κάποια από αυτά μπορεί να μεταδοθούν μέσω επαφής με βιολογικά υγρά ή ιστούς του νεκρού σώματος. Με στόχο την ελαχιστοποίηση της πιθανότητας μετάδοσης, επιβεβαιωμένου ή μη, μεταδοτικού νοσήματος, η διαχείριση των νεκρών σωμάτων πρέπει να γίνεται πάντα με αυστηρή τήρηση των μέτρων ατομικής προστασίας.

Ο ιός SARS-CoV-2 έχει μέχρι στιγμής ανιχνευθεί σε δείγματα αναπνευστικού, κοπράνων και αίματος. Μετάδοση του ιού μπορεί να συμβεί μέσω άμεσης επαφής, με μεγάλα αναπνευστικά σταγονίδια που εκπέμπονται όταν ένα μολυσμένο άτομο βήχει, φταρνίζεται ή ομιλεί, και έμμεσα, μέσω χεριών μολυσμένων με αναπνευστικές εκκρίσεις ασθενούς με SARS-CoV-2 που ακουμπούν στους βλεννογόνους της μύτης, του στόματος και των οφθαλμών χωρίς να έχει προηγηθεί υγιεινή τους. Έμμεση μετάδοση μέσω επαφής με μολυσμένα άψυχα αντικείμενα μπορεί επίσης να συμβεί. Σε χώρους παροχής φροντίδας υγείας, μπορεί να συμβεί και αερογενής μετάδοση του SARS-CoV-2, μέσω εισπνοής μικροσκοπικών πυρήνων σταγονιδίων που απελευθερώνονται κατά τη διάρκεια διαδικασιών που οδηγούν στη δημιουργία αερολύματος.

2. Κίνδυνος μετάδοσης του ιού SARS-CoV-2 στο πλαίσιο της διαχείρισης νεκρών σωμάτων ατόμων με πιθανή ή επιβεβαιωμένη λοίμωξη COVID-19

Θεωρητικά, μετάδοση SARS-CoV-2 στο πλαίσιο διαχείρισης νεκρών σωμάτων ασθενών που κατέληξαν με COVID-19 θα μπορούσε να συμβεί μέσω επαφής με ιστούς ή βιολογικά υγρά του θανόντος όπου ο ιός είναι παρών ή μέσω επαφής με μολυσμένες επιφάνειες ή αντικείμενα.

Με βάση τα υπάρχοντα δεδομένα, η πιθανότητα μετάδοσης του SARS-CoV-2 κατά τη διαχείριση ανθρωπίνων σορών θεωρείται χαμηλή και μέχρι σήμερα δεν υπάρχουν αναφορές για άτομα που μολύνθηκαν από το χειρισμό νεκρών σωμάτων ασθενών που κατέληξαν με COVID-19.

Άτομα με επιβεβαιωμένη ή μη COVID-19 μπορεί να καταλήξουν σε χώρους παροχής υπηρεσιών υγείας, στο σπίτι τους ή σε άλλες δομές (π.χ. σε οίκους ευγηρίας). Καθώς η ασφάλεια των ατόμων που θα διαχειριστούν τα νεκρά σώματα αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα, η φροντίδα και η διαχείριση των νεκρών σωμάτων θα πρέπει να γίνεται με

την εφαρμογή των ενδεικνυόμενων μέτρων υγιεινής και έχοντας πρώτα εξασφαλίσει τη διαθεσιμότητα του κατάλληλου, κατά περίπτωση, ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού.

Κατά τους συνήθεις χειρισμούς, ο κίνδυνος έκθεσης σε σταγονίδια ή αερόλυμα προερχόμενα από τους αεραγωγούς του νεκρού θεωρείται χαμηλός. Ο ελάχιστος προστατευτικός εξοπλισμός περιλαμβάνει γάντια και αδιάβροχη ρόμπα με μακριά μανίκια. Αντιθέτως, διαδικασίες που μπορεί να οδηγήσουν σε εκτίναξη βιολογικών υγρών ή διαδικασίες που προκαλούν αερόλυμα ενέχουν υψηλότερο κίνδυνο μετάδοσης και απαιτούν τη χρήση ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού που να περιλαμβάνει προστασία των οφθαλμών (γυαλιά ή ασπίδα προσώπου) και της αναπνευστικής οδού (μάσκα υψηλής αναπνευστικής προστασίας FFP2 ή FFP3).

3. Γενικές οδηγίες διαχείρισης ανθρώπινων σορών

3.1. Εμβολιασμός

Για όλους τους επαγγελματίες υγείας που εμπλέκονται στη διαχείριση νεκρών σωμάτων είναι **απαραίτητος ο εμβολιασμός για την ηπατίτιδα Β**.

3.2. Μέτρα ατομικής προφύλαξης/εξοπλισμός ατομικής προστασίας

Κατά τη διαχείριση νεκρού σώματος συνιστάται:

- Κάλυψη τραυμάτων, τομών, εκδορών με αδιάβροχο επίδεσμο πριν την εφαρμογή του ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού.
- Εφαρμογή του κατάλληλου ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού, ανάλογα με το είδος χειρισμών (πίνακας 1).
- Καλός αερισμός του χώρου.
- Αυστηρή τήρηση κανόνων υγιεινής και ιδιαίτερα της υγιεινής των χεριών
- Αποφυγή άμεσης επαφής με αίμα ή άλλα βιολογικά υγρά.
- Αποφυγή καπνίσματος και κατανάλωσης φαγητού ή νερού. Αποφυγή επαφής των χεριών με το στόμα ή τη μύτη.
- Προσοχή στη χρήση αιχμηρών, τόσο κατά τη διάρκεια των χειρισμών στο νεκρό σώμα όσο και κατά τη διαδικασία αποκομιδής των μολυσματικών απορριμμάτων και της απολύμανσης των επιφανειών.
- Αφαίρεση του ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού με μεγάλη προσοχή και σύμφωνα με τις οδηγίες σωστής απομάκρυνσης και στη συνέχεια εφαρμογή της υγιεινής των χεριών.

3.3. Τυχαία έκθεση σε αίμα ή άλλα βιολογικά υγρά

- Σε περίπτωση απροφύλακτης έκθεσης δέρματος ή βλεννογόνου σε αίμα ή βιολογικά υγρά του νεκρού σώματος, πρέπει άμεσα να γίνεται πλύσιμο με άφθονο νερό.
- Απροφύλακτη έκθεση ή τραυματισμός του προσωπικού πρέπει να αναφέρεται άμεσα και να αναζητείται ιατρική συμβουλή.

3.3. Αποκομιδή μολυσματικών απορριμμάτων

Απόρριψη ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού και ακάθαρτου υλικού που χρησιμοποιήθηκε στη διαχείριση της σορού σε ποδοκίνητους ειδικούς κάδους με καπάκι, οι οποίοι προορίζονται για τα μολυσματικά απορρίμματα.

Ιδιαίτερη προσοχή κατά την αποκομιδή των μολυσματικών απορριμμάτων από το προσωπικό καθαριότητας, το οποίο φέρει επίσης προστατευτικό ιματισμό, μάσκα και γάντια.

Το προσωπικό που θα ασχοληθεί με την αποκομιδή των μολυσματικών αποβλήτων πρέπει να εφαρμόζει τον ατομικό προστατευτικό εξοπλισμό.

3.4. Καθαρισμός/απολύμανση περιβάλλοντος

Όλες οι δυνητικά μολυσμένες επιφάνειες (συμπεριλαμβανομένων των αντικειμένων) θα πρέπει να καθαρίζονται πρώτα με ουδέτερο απορρυπαντικό και καλή μηχανική τριβή και στη συνέχεια να απολυμαίνονται με:

- φρέσκο διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου συγκέντρωσης τουλάχιστον 0,1% (αραίωση 1:50 [100ml:1000ml] διαλύματος οικιακής χλωρίνης αρχικής συγκέντρωσης 5% ισοδύναμο με 1000 ppm διαθέσιμου χλωρίου) για τουλάχιστον 1 min, ή
- διάλυμα αιθανόλης 70% για τουλάχιστον 1 min, αν η επιφάνεια μπορεί να καταστραφεί από τη χρήση του υποχλωριώδους νατρίου, ή
- νοσοκομειακό απολυμαντικό με ιοκτόνο δράση, εφόσον είναι συμβατό με τις επιφάνειες, και εφαρμογή για όσο χρόνο συνιστάται από τον κατασκευαστή.

Σε επιφάνειες εμφανώς μολυσμένες με αίμα ή άλλα βιολογικά υγρά πρέπει πρώτα να εφαρμόζεται απορρυπαντικό σε μορφή υγρού ή σκόνης και στη συνέχεια τα υγρά να απομακρύνονται με τη χρήση κατάλληλων απορροφητικών υλικών (π.χ. πετσετών) από προσωπικό που φοράει τον ενδεδειγμένο ατομικό προστατευτικό εξοπλισμό. Ακολουθεί καθαρισμός της μολυσμένης περιοχής/επιφάνειας και τελική απολύμανση σύμφωνα με τις παραπάνω οδηγίες.

4. Ειδικές οδηγίες

4.1. Χώροι Παροχής Υπηρεσιών Υγείας

4.1.1. Προετοιμασία και μεταφορά του νεκρού σώματος από τον τόπο θανάτου στον τόπο φύλαξης της σορού, νεκροτομής, ταφής ή αποτέφρωσης

- Εφαρμογή, από το προσωπικό που εμπλέκεται στη διαχείριση και μεταφορά της σορού, του κατάλληλου ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού, ανάλογα με το βαθμό αλληλεπίδρασης με το νεκρό σώμα (Πίνακας 1).
- Περιορισμός μετακινήσεων και χειρισμών του νεκρού σώματος στους απολύτως απαραίτητους.
- Αφαίρεση υλικών (πχ καθετήρων, σωλήνων παροχετεύσεων, κλπ.) που χρησιμοποιήθηκαν στον θανόντα, με τήρηση των μέτρων ατομικής προστασίας και απόρριψή τους στους ειδικούς για τα μολυσματικά απόβλητα περιέκτες, οι οποίοι απομακρύνονται με τον τρόπο που προβλέπεται για τα μολυσματικά απόβλητα υγειονομικών μονάδων. Αφαίρεση ενδαγγειακών καθετήρων και άλλων αιχμηρών αντικειμένων με ιδιαίτερη προσοχή και άμεση απόρριψή τους στο ειδικό κίτρινο δοχείο.
- Διασφάλιση αποφυγής τυχόν διαρροών σωματικών υγρών από τομές, τραύματα, παροχετεύσεις ή οπές του σώματος, με την κατάλληλη επικάλυψη και επίδεση με αδιάβροχο επίδεσμο.
- Δεν συστήνεται απολύμανση του νεκρού σώματος προ της μεταφοράς του στο νεκροθάλαμο/νεκροτομείο ούτε σε καμία άλλη περίπτωση.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΛΟΙΜΩΔΗ ΝΟΣΗΜΑΤΑ

- Κάλυψη σώματος με ύφασμα και μεταφορά του το ταχύτερο δυνατόν στο νεκροθάλαμο/νεκροτομείο.
- Η τοποθέτηση του νεκρού σώματος σε ανθεκτικό, αδιάβροχο, πλαστικό σάκο με φερμουάρ, γενικά δεν προτείνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ), εκτός αν συντρέχουν άλλοι λόγοι, όπως:
  - σε περίπτωση σημαντικής διαρροής σωματικών υγρών
  - μετά τη διενέργεια νεκροτομής
  - για τη διευκόλυνση της μεταφοράς και παραμονής της σωρού εκτός του νεκροθαλάμου/νεκροτομείου
  - σε περίπτωση διαχείρισης μεγάλου αριθμού σορών
- Εφόσον χρησιμοποιηθεί σάκος, η εξωτερική επιφάνειά του πρέπει να απολυμανθεί με φρέσκο διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου συγκέντρωσης τουλάχιστον 0.5% (αραίωση 1:10 [100ml:1000ml] αν χρησιμοποιείται οικιακή χλωρίνη αρχικής συγκέντρωσης 5%, ισοδύναμο με 5000 ppm διαθέσιμου χλωρίου) για τουλάχιστον 1 min.
- Δε χρειάζεται ειδικός εξοπλισμός/ειδικό όχημα για τη μεταφορά νεκρού σώματος ασθενούς με COVID-19.
- Διατήρηση του νεκρού σώματος σε ψυγείο σε θερμοκρασία το μέγιστο έως 4°C.
- Τοποθέτηση απορριφθέντων υλικών στον ειδικό κάδο των μολυσματικών αποβλήτων και απόρριψη σύμφωνα με τις συνήθεις διαδικασίες.
- Εφαρμογή, από το προσωπικό που θα ασχοληθεί με την αποκομιδή των μολυσματικών αποβλήτων, του ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού, σύμφωνα με τις συνήθεις διαδικασίες.
- Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας, αφαίρεση του ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού με προσοχή και σύμφωνα με τις οδηγίες και ακολούθως εφαρμογή της υγιεινής των χεριών.
- Δεν είναι απαραίτητη η χρήση ειδικού εξοπλισμού ή οχημάτων για τη μεταφορά των νεκρών σωμάτων.

4.1.2. Νεκροτομή

- Οι πνεύμονες και άλλα όργανα ατόμου που κατέληξε με COVID-19 στη διάρκεια της περιόδου μεταδοτικότητας ενδέχεται να περιέχουν ακόμη ζωντανό ιό.
- Οι διαδικασίες ασφαλούς διαχείρισης νεκρών σωμάτων ασθενών με COVID-19 είναι συναφείς με αυτές που ακολουθούνται σε κάθε περίπτωση νεκροτομής ατόμων που έχουν καταλήξει λόγω οξείας νόσου του αναπνευστικού ή άλλου λοιμώδους νοσήματος.
- Η νεκροτομή, εφόσον είναι απαραίτητη, θα πρέπει να διενεργείται με τη χρήση όλων των απαραίτητων μέτρων ατομικής προστασίας σε δωμάτιο με επαρκή αερισμό και φως και με το ελάχιστο αναγκαίο προσωπικό. Σε περίπτωση διαδικασιών που επάγουν τη δημιουργία αερολύματος κατά τη διάρκεια της νεκροτομής, θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ιατρική μάσκα υψηλής αναπνευστικής προστασίας (N95 ή FFP2) (Πίνακας 1).
- Ο θάλαμος του νεκροτομείου πρέπει να είναι καθαρός και οι επιφάνειες και τα εργαλεία από υλικά που απολυμαίνονται εύκολα.
- Αμέσως μετά τη νεκροψία-νεκροτομή, πρέπει να πραγματοποιείται πρώτα καθαρισμός όλων των δυνητικά μολυσμένων επιφανειών (συμπεριλαμβανομένων των αντικειμένων) με ουδέτερο απορρυπαντικό και καλή μηχανική τριβή και στη συνέχεια απολύμανση όλων των επιφανειών, του εξοπλισμού και των εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν με φρέσκο διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου συγκέντρωσης

τουλάχιστον 0.5% (αραίωση 1:10 [100ml:1000ml] αν χρησιμοποιείται οικιακή χλωρίνη αρχικής συγκέντρωσης 5%, ισοδύναμο με 5000 ppm διαθέσιμου χλωρίου) για τουλάχιστον 1 min.

- Τα νεκρά σώματα που αποστέλλονται από χώρους παροχής υπηρεσιών υγείας στην ιατροδικαστική υπηρεσία θα πρέπει να συνοδεύονται από όλα τα απαραίτητα έγγραφα και ιδιαίτερα από αναλυτικό ιστορικό.

4.2. Γραφεία τελετών

Οι θανόντες με λοίμωξη COVID-19 κηδεύονται σύμφωνα με το εθιμοτυπικό, τηρουμένων των ισχυουσών διατάξεων περί περιορισμένου αριθμού παρευρισκόμενων και τήρησης των ελάχιστων ασφαλών αποστάσεων μεταξύ αυτών (>1m), χρήσης μάσκας και λοιπών μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας.

Λαμβάνονται, επιπλέον, οι ακόλουθες πρόσθετες προφυλάξεις:

- Το προσωπικό που θα φροντίσει τον νεκρό (π.χ. λουτρό, χτένισμα, ξύρισμα κλπ.) πρέπει να φορά τον κατάλληλο ατομικό προστατευτικό εξοπλισμό (Πίνακας 1). Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας, η αφαίρεση του προστατευτικού εξοπλισμού του εμπλεκόμενου προσωπικού πρέπει να γίνεται με προσοχή, σύμφωνα με τις οδηγίες. Ακολουθεί εφαρμογή της υγιεινής των χεριών.
- Η ταρίχευση δεν συνιστάται, προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί ο χειρισμός του νεκρού. Ωστόσο, εάν πραγματοποιηθεί ταρίχευση, αυτή θα πρέπει να διενεργείται από εκπαιδευμένο, έμπειρο προσωπικό, που ακολουθεί τα καθιερωμένα μέτρα προστασίας για την πρόληψη και τον έλεγχο μετάδοσης των λοιμώξεων, συμπεριλαμβανομένης της υγιεινής των χεριών και της χρήσης του κατάλληλου ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού (Πίνακας 1).
- Ο νεκρός τοποθετείται σε φέρετρο, αφού περιβληθεί με σεντόνι εμποτισμένο με αντισηπτικό διάλυμα, όπως προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία, το οποίο δεν ανοίγεται εκ των υστέρων. Σχετικά με την τοποθέτηση του νεκρού σε ανθεκτικό, αδιάβροχο, σάκο με φερμουάρ, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας δεν τη θεωρεί απαραίτητη, εκτός αν συντρέχουν άλλοι λόγοι (π.χ. μεγάλη διαρροή σωματικών υγρών).
- Αν χρησιμοποιηθεί σάκος, η εξωτερική του επιφάνεια πρέπει να απολυμανθεί με διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου συγκέντρωσης 0,5% (αραίωσης 1:10 οικιακής χλωρίνης σε νερό).
- Πραγματοποίηση καθαρισμού και απολύμανσης ΟΛΩΝ των επιφανειών που χρησιμοποιήθηκαν κατά την επικήδεια φροντίδα, σύμφωνα με τις οδηγίες στην παράγραφο 3.4. Ακολουθεί εφαρμογή της υγιεινής των χεριών.
- Το προσωπικό που θα ενταφιάσει τον νεκρό πρέπει να φοράει γάντια και να ακολουθεί τις διαδικασίες υγιεινής των χεριών (πλύσιμο με νερό και σαπούνι) μετά το τέλος του ενταφιασμού, αμέσως μετά την αφαίρεση των γαντιών.
- Εάν η οικογένεια το επιθυμεί, μπορεί να δει τον νεκρό **ΧΩΡΙΣ να τον αγγίζει ή να τον ασπαστεί**, τηρώντας κάθε φορά τις βασικές προφυλάξεις, συμπεριλαμβανομένης της υγιεινής των χεριών.
- Οι παραπάνω συστάσεις θα πρέπει να προσαρμόζονται στις τοπικές συνθήκες, ιδιαιτερότητες και κανονισμούς. Συνεπώς σε περίπτωση που υπάρχει μερική αδυναμία εφαρμογής των προαναφερθέντων, είναι στη διακριτική ευχέρεια των γραφείων τελετών η ανάλογη τροποποίησή τους, έχοντας πάντα ως γνώμονα τόσο την προστασία της Δημόσιας Υγείας, όσο και την ατομική προστασία των χειριστών.

4.3. Αποβίωσαντες κατ' οίκον

- Στην περίπτωση που ασθενής με λοίμωξη COVID-19 αποβιώσει στην οικία του, τα μέλη της οικογένειας που θα φροντίσουν τον νεκρό θα πρέπει να φοράνε γάντια για κάθε επαφή με το νεκρό σώμα και επιπλέον ατομικό προστατευτικό εξοπλισμό αν οι διαδικασίες της φροντίδας δύνανται να δημιουργήσουν πιπίλισμα σωματικών υγρών (Πίνακας 1).
- Ο ρουχισμός του ατόμου που φροντίζει τον νεκρό θα πρέπει να αφαιρείται αμέσως μετά και να πλένεται με ζεστό νερό 60-90ο C. Διαφορετικά θα πρέπει να χρησιμοποιείται αδιάβροχη ποδιά ή ρόμπα.
- Η φροντίδα του νεκρού πρέπει να γίνεται από τον ελάχιστο αριθμό ατόμων. Άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες, παιδιά και ηλικιωμένοι άνω των 60 ετών, δεν πρέπει να φροντίζουν ή/και να έχουν επαφή με τον νεκρό.
- Η οικογένεια, αν επιθυμεί, μπορεί να δει τον νεκρό **ΧΩΡΙΣ να τον αγγίξει ή/και να τον ασπαστεί**, τηρώντας κάθε φορά τις βασικές προφυλάξεις, συμπεριλαμβανομένης της υγιεινής των χεριών και της ελάχιστης απόστασης του 1 m από τον θανόντα και μεταξύ τους.
- Τα υπάρχοντα του θανόντα δεν χρειάζεται να καούν ή να πεταχτούν, αλλά θα πρέπει να χειρίζονται με γάντια, να καθαριστούν με σαπούνι και νερό και στη συνέχεια να απολυμανθούν με 70% αιθανόλη ή 0.1% διάλυμα οικιακής χλωρίνης (αραίωση 1:50 [20ml:1000ml] αν χρησιμοποιείται οικιακή χλωρίνη αρχικής συγκέντρωσης 5%, ισοδύναμο με 1000 ppm διαθέσιμου χλωρίου) για τουλάχιστον 1 min.
- Ο ρουχισμός του θανόντα θα πρέπει να πλυθεί με κοινό απορρυπαντικό στους 60-90ο C.

5. Γενικές οδηγίες μεταφοράς ανθρώπινων σορών και τέφρας ανθρώπων

5.1. Διακρατική Μεταφορά σορών

Με σκοπό τη διευκόλυνση της διακρατικής μεταφοράς σορών συνάφθηκε η «Σύμβαση 80/26 Οκτωβρίου 1983 του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη μεταφορά των ανθρωπίνων σορών μεταξύ των Κρατών Μελών του», στην οποία προσχώρησε και η χώρα μας και κύρωσε με νόμο. Η σύμβαση αυτή παρέχει όλους τους όρους και προϋποθέσεις που πρέπει να τηρούνται για τη μεταφορά σορών μεταξύ των χωρών που υπέγραψαν τη σύμβαση αυτή.

Η μεταφορά σορών από το εξωτερικό προς τη χώρα μας και αντιστρόφως επιτρέπεται με την προσκόμιση στην οικεία Υγειονομική Αρχή πιστοποιητικού της αρμόδιας Αρχής του τόπου προέλευσης, στο οποίο πρέπει να αναγράφονται τα εξής:

- α. Ονοματεπώνυμο, όνομα πατρός, ηλικία θανόντος, τόπος, ημερομηνία και αιτία θανάτου.
- β. Ότι η ταρίχευση πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τους επιστημονικούς κανόνες.
- γ. Ότι η σορός τοποθετήθηκε εντός μεταλλικής λάρνακος της οποίας ο πυθμένας έχει επικαλυφθεί με στρώμα 5 εκ. κάποιας απορροφητικής ύλης εμποτισμένης με αντισηπτική και ταριχευτική ουσία.
- δ. Ότι η μεταλλική λάρνακα έχει κλειστεί στη συνέχεια και στηρίζεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην μπορεί να μετακινηθεί εντός αεροστεγούς ξύλινου φέρετρου.
- ε. Ότι το σώμα έχει τυλιχθεί με σεντόνι εμποτισμένο σε αντισηπτικό διάλυμα, δεδομένου ότι ο θάνατος οφείλεται σε μεταδοτική νόσο.

Η ασφαλής μεταφορά του νεκρού προϋποθέτει να έχει προηγηθεί μεγάλη ταρίχευση στη χώρα προέλευσης, πιστοποιημένη από τον διενεργήσαντα ιατροδικαστή ή παθολογοανατόμο, ο οποίος πρέπει να ανήκει σε κρατικό φορέα της χώρας προέλευσης και

να δύναται να εκδίδει σχετικές πράξεις. Σε περίπτωση διενέργειάς της από ιδιώτη, θα πρέπει να υπάρχει θεώρηση από την κρατική αρχή.

Ειδικότερα από τα κράτη – μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης που προσχώρησαν στην προαναφερόμενη σύμβαση, η μεταφορά σορών προϋποθέτει μόνο τη συνοδεία της σορού με το ειδικό πιστοποιητικό θανάτου, που εκδίδει η αρμόδια Αρχή του κράτους προέλευσης, αφού αυτή βεβαιωθεί ότι:

α. Έχουν εκπληρωθεί οι απαιτούμενες ιατρικές, υγειονομικές, διοικητικές και νομικές διατυπώσεις για τη μεταφορά των σορών και, αν χρειαστεί, για τον ενταφιασμό ή και την εκταφή, που ισχύουν στην χώρα προελεύσεως και

β. Η σορός τοποθετείται σε φέρετρο όπως περιγράφεται ακολούθως:

- Το φέρετρο πρέπει να είναι αεροστεγές, να περιέχει ένα απορροφητικό υλικό και να αποτελείται:
  - είτε από ένα εξωτερικό ξύλινο φέρετρο με τοιχώματα πάχους τουλάχιστον 20 χιλιοστών και από ένα εσωτερικό φέρετρο από ψευδάργυρο καλά κλεισμένο ή από άλλο υλικό που μπορεί εύκολα να αυτοκαταστρέφεται
  - είτε από ένα ξύλινο φέρετρο με τοιχώματα πάχους τουλάχιστον 30 χιλιοστών, επενδυμένο με ψευδάργυρο ή άλλο υλικό που μπορεί να αυτοκαταστρέφεται
- Δεδομένου ότι ο θάνατος οφείλεται σε λοιμώδες νόσημα, η σορός θα πρέπει να είναι τυλιγμένη σε ένα σεντόνι εμποτισμένο με αντισηπτικό.
- Εάν η μεταφορά γίνεται αεροπορικώς, θα πρέπει να υπάρχει στο φέρετρο σύστημα εξαερισμού για να υπάρχει ισορροπία της εσωτερικής και εξωτερικής πίεσεως ή τουλάχιστον εγγύηση αναγνωρισμένης αντοχής, που θα κριθεί ικανοποιητική από την αρμόδια υπηρεσία της χώρας προέλευσης.

γ. Το φέρετρο πρέπει να περιέχει μόνο τη σορό του ατόμου, που αναφέρεται στο πιστοποιητικό θανάτου και τα προσωπικά του είδη που προορίζονται να ταφούν ή να αποτεφρωθούν μαζί με το πτώμα.

δ. Τα συνοδευτικά έγγραφα δεν πρέπει να είναι εντός του σφραγισμένου φέρετρου, αλλά σε εμφανή εξωτερική θήκη του.

5.2. Μεταφορά σορών εντός της Ελληνικής Επικράτειας

Η εντός της χώρας μεταφορά σορού γίνεται σύμφωνα με το ΠΔ 210/ (ΦΕΚ 63, τ. Α'/08.4.1975), εφόσον το φέρετρο τοποθετείται στο μεταφορικό μέσο κατά τρόπο που να διασφαλίζεται η ακεραιότητά του από τους κραδασμούς και αποκλείοντας κάθε επαφή αυτού με τρόφιμα. Επίσης, να διασφαλίζεται ότι δεν ενοχλεί με οποιοδήποτε τρόπο τους ταξιδιώτες και το πλήρωμα του μεταφορικού μέσου.

Κατά την εντός της χώρας μεταφορά, το νομικό πλαίσιο επιβάλλει την ταρίχευση, εάν ο χρόνος μεταφοράς υπερβαίνει τις 6 ώρες κατά τους μήνες από το Μάιο έως τον Σεπτέμβριο και τις 8 ώρες κατά τους υπόλοιπους μήνες.

5.2. Μεταφορά τέφρας ανθρώπων

Με βάση το ΠΔ 210/ (ΦΕΚ 63, τ. Α'/08.4.1975), η μεταφορά τέφρας ανθρώπων επιτρέπεται σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις υπό τον όρο ότι αυτή είναι τοποθετημένη εντός στεγανώς κλεισμένου δοχείου (τεφροδόχου) και συνοδεύεται από το πιστοποιητικό θανάτου και τα σχετικά με τη διαδικασία αποτέφρωσης συνοδευτικά έγγραφα.

Βιβλιογραφία

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΛΟΙΜΩΔΗ ΝΟΣΗΜΑΤΑ

ΕΘΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

1. World Health Organization. (2020). Infection Prevention and Control for the safe management of a dead body in the context of COVID-19. Interim guidance, September 4th 2020.
2. World Health Organization. (2020). Cleaning and disinfection of environmental surfaces in the context of COVID-19. Interim guidance, May 15th 2020.
3. European Centre for Disease Prevention and Control. Considerations related to the safe handling of bodies of deceased persons with suspected or confirmed COVID-19. Stockholm, March 23rd 2020.
4. WHO. (2020). Collection and Submission of Postmortem Specimens from Deceased Persons with Confirmed or Suspected COVID-19. Postmortem Guidance. Updated Dec. 2, 2020.
5. International Society for Infectious Diseases. Guide to Infection Control in the Health Care Settings. The Infection Hazards of Human Cadavers (last updated: February 2018).
6. Precautions for Handling and Disposal of Dead Bodies, Department of Health, Hospital Authority, Food and Environmental Hygiene Department. The 10th edition, 2014 (last reviewed: Aug 2019), Centre for Health Protection Kowloon
7. Εγκύκλιος Υπουργείου Υγείας Δ1α/Γ.Π. οικ. 80262 : «Μέτρα πρόληψης κατά της διασποράς του κορωνοϊού SARS-CoV-2 κατά τη διαχείριση και μεταφορά ανθρωπίνων σορών ή τέφρας θανόντων από COVID-19», 11 Δεκεμβρίου 2020.

Πίνακας 1: Χρήση ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού κατά το χειρισμό νεκρών σωμάτων επιβεβαιωμένων ή πιθανών περιστατικών COVID-19

Διαδικασία	Υγιεινή των χεριών	Γάντια μιας χρήσης	Ιατρική/Χειρουργική μάσκα	Μάσκα υψηλής αναπνευστικής προστασίας (FFP2, FFP3)	Αδιάβροχη ρόμπα με μακριά μανίκια	Ασπίδα προσώπου ή γυαλιά	Λαστιχένια γάντια	Πλαστική ποδιά
Ετοιμασία και μεταφορά του νεκρού σώματος σε ΧΠΥ*	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ		ΝΑΙ			
Νεκροψία / Νεκροτομή	ΝΑΙ	ΝΑΙ		ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
Επικήδεια φροντίδα	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ		ΝΑΙ	ΝΑΙ		
Φροντίδα από μέλη της οικογένειας	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ		ΝΑΙ			ΝΑΙ**

Για τις τεχνικές προδιαγραφές του ατομικού προστατευτικού εξοπλισμού, παρακαλώ απευθυνθείτε στις «Technical specifications of medical devices for the case management of COVID-19 in healthcare settings».

* ΧΠΥ: Χώρος Παροχής Υπηρεσιών Υγείας

** Αν δεν διατίθεται αδιάβροχη ρόμπα, συνιστάται η χρήση πλαστικής ποδιάς